

Augustovo a Hadriánovo mausoleum (Andělský hrad)

LJMgrB40 Exkurze do Říma
Tomáš Weissar, podzim 2015

Již v dobách republiky bývaly se souhlasem senátu pohřbívány na Martově poli významné osobnosti. Roku 28 př. n. l. tu pak Augustus nechal vystavět rozměrné rodinné mausoleum. Jednalo se o kruhovitou stavbu s průměrem 87 m tvořenou pěti řadami silných souběžných zdí, které byly navzájem spojeny klenbami a směrem do středu budovy se postupně zvyšovaly. Stavba tedy měla stupňovitý charakter. Na jednotlivých spojovacích klenbách byla navržena zemina a v ní vysázeno stromoví. Vrcholu mausolea pak vévodila bronzová socha samotného Augusta, která spočívala na mohutném centrálním pilíři, jenž tvořil jádro budovy. Vchod do budovy byl z jihu a návštěvník tu mohl na bronzových tabulích číst slavné *Res gestae divi Augusti*. Později tu také stály dva egyptské obelisky, z nichž jeden je dnes možné vidět na Piazza del Quirinale a druhý na Piazza Esquilino. Z vnějšku bylo mausoleum patrně obloženo travertinem či mramorem. Uvnitř se nacházelo po obvodu mezi dvěma zdmi celkem 12 komor, které byly zřejmě původně nepřístupné.

Jako první byl do ještě nedokončeného mausolea pohřben roku 23 př. n. l. Marcellus, Augustův zeť. Naopak posledním, jehož popel spočinul v těchto zdech, byl roku 98 n. l. císař Nerva. Ostatky jeho nástupce Traiana byly zcela netradičně uloženy do podstavce po něm pojmenovaného sloupu, od Hadriána dále pak byli zesnulí členové císařské rodiny ukládáni do nového Hadriánova mausolea. Augustovo mausoleum však bylo až do doby pozvolného zániku římského impéria udržováno a těšilo se velké úctě. Poničeno bylo údajně Góty roku 409. Ve středověku se pak na čas proměnilo v pevnost, která sloužila mimo jiné rodu Colonna a několikrát bylo znovu pobořeno a opět opraveno. Smutný osud potkal také Augustovu sochu, jež stávala na vrcholu stavby. Byla totiž roztavena na mince. V roce 1354 bylo před mausoleem spáleno mrtvé, zohavené tělo slavného „revolucionáře“ Coly di Rienzo. V 16. století tu pak vznikla zahrada a v 18. století divadlo zvané Corèa, které sloužilo jako jeviště nejružnějších turnajů, zápasů či jiných podívaných. Po roce 1829 se bývalé mausoleum proměnilo ve slévárnu, z níž vzešla socha koně krále Viktora Emanuela II., a následně sloužilo opět různým zábavním účelům. V roce 1908 zde pak vznikla koncertní hala.

Dnešní Andělský hrad, stojící na pravém břehu Tibery nedaleko Vatikánu, v sobě uchovává torzo jediné císařské stavby, která se v této části Říma alespoň částečně dochovala do dnešních dnů. Roku 136 n. l. začal na místě původních Domitiiných zahrad (pojmenovaných po Domitii Longině, manželce císaře Domitiana) budovat císař Hadrianus nové císařské mausoleum. Stavba byla dokončena za jeho nástupce Antonina Pia roku 139 n.

1. (dle datace dedikačního nápisu již zesnulému císaři Hadriánovi a jeho manželce Sabině) a její součástí byl také nový most nazvaný *Pons Aelius*, který měl zajišťovat lepší dostupnost monumentu směrem od Martova pole.

Mohutná stavba mausolea kruhového půdorysu o průměru 64 m a výšce 21 m spočívala na o něco širším čtvercovém podstavci o výšce 10 m. Vše bylo zhotoveno z betonu a travertinu, z vnějšku však obloženo parským mramorem. Kolem dokola bylo mausoleum ještě obklopeno bronzovou mříží s travertinovými pilíři, které zdobili bronzoví pávi (dva z nich se dodnes zachovali na dvoře vatikánského paláce). Hlavní vstup býval původně z jihu od mostu. V okolí zdobených bronzových vrat mohl návštěvník na deskách číst jména zde pohřbených. Následně se vstupovalo širokou chodbou do vestibulu, kde ve výklenku stála socha císaře Hadriána. Odtud pak vedla jakási spirálovitá rampa do centrální hrobní síně, kde byly ve výklencích uloženy urny s popelem zesnulých členů císařské rodiny. Tato místnost nebyla nijak zvlášť rozměrná (8 x 9 m a na výšku 12 m), svému účelu však byla dostačující. Postupně sem byly uloženy ostatky všech císařů od Hadriána až po Caracallu (217 n. l.) a mnohých dalších členů císařské rodiny, jak dosvědčují jednak nápisy dochované přímo na místě a jednak další literární zmínky. Vrchol kruhové stavby pak tvořila zahrada, osázená zřejmě cypřiši, v jejímž středu stála menší dvoupatrová čtvercová stavba s točitým schodištěm uvnitř. Na jejím vrcholu pak stálo bronzové čtyřspřeží řízené patrně samotným císařem Hadriánem. Kolem dokola byla římsa mausolea zdobena četnými sochami. Mezi nejčinnější literární prameny pro rekonstrukci původní podoby mausolea patří především popis zachovaný od Prokopia z Kaisareie (uvádí mramorové obklady a sochy), dále pak zmínky ve středověkém průvodci *Mirabilia urbis Romae* (bronzová mříž s pávy) či v díle Joanna Malaly (ten zmiňuje čtyřspřeží na vrcholu stavby).

Posledním císařem, jehož popel byl do mausolea uložen, byl již zmiňovaný Caracalla. Později nabyla stavba postupně zcela jiného významu. Zřejmě kolem roku 403 za císaře Honorio se totiž stala součástí městského opevnění jakožto předsunutá bašta k ochraně mostu a přístupu do města od severu. Díky ní byl Vatikán uchráněn před vypleněním Visigóty roku 410 i Vandaly roku 455. V 6. století se pak ráz mausolea poněkud změnil a celá stavba začala postupně nabývat podoby pevnosti. Především zmizely mramorové sochy, které dříve zdobily římsu její kruhové části. Roku 537 byly totiž poshazovány dolů na Góty, kteří baštu oblehli. Roku 590 se podle pozdější legendy prý papeži Řehoři Velikému v průběhu kajícího procesí za odvrácení moru zjevil na vrcholu pevnosti archanděl Michael. Jeho gesto, při němž zastrčil svůj meč do pochvy, bylo vyloženo jako znamení konce zhoubného morového řádění. Díky této události vznikla v průběhu 7. století na vrcholu stavby kaple zvaná též *inter nubes*, na níž

nejpozději od konce 11. století stojí archandělova socha (ta současná pochází z konce 18. století a je prý již šestou v pořadí), a původní Hadriánovo mausoleum získalo dnešní označení Andělský hrad.

V 8. století došlo ke spojení hradu s mostem prostřednictvím přístavby s věžemi a dvěma branami, z nichž jedna vedla na most a druhá směrem k chrámu sv. Petra. Kruhová část stavby byla postupně zvyšována a opatřována pevnostními prvky. Papež Lev IV. začlenil v 10. století hrad do vatikánských hradeb. Tou dobou byl postupně v majetku několika významných římských rodů, z nichž nejvýrazněji se do jeho dějin zapsali Orsiniové. Ti na vrcholu zbudovali papežskou rezidenci, čímž předestřeli budoucí osudy stavby. Od 14. století se totiž hrad stal po dalších přestavbách nedobytnou pevností, kam se spojovací chodbou (italsky zvanou *Passetto*) z vatikánského paláce uchylovali papežové v nepříznivých časech. Prchal tudy mimo jiné papež Klement VII. při pověstném Sacco di Roma roku 1527, mohutných zdí hradu ovšem využil již o mnoho let dříve také papež Řehoř VII., jenž tu byl obléhán císařem Jindřichem IV. v průběhu bojů o investituru roku 1084.

V 16. století pak byla na vrcholu zbudována velká terasa se sloupořadím a bylo přestavěno papežské apartmá. Změn doznalo také opevnění, které bylo rozšířeno o pětiúhelníkovou hradbu s baštami. Ta byla ovšem již v 17. století zbořena včetně původních hradeb a nahrazena současnou zdí. Později již probíhaly pouze drobné úpravy interiérů a v 19. století přestal hrad sloužit svému dlouholetému účelu úplně. Místo papežského útočiště se stal politickým vězením, což zapříčinilo jeho značnou degradaci v očích Římanů. Na přelomu 19. a 20. století byl proveden pokus o restaurování hradu, díky němuž byly nenávratně ztraceny některé pozůstatky původní antické stavby. Regulaci Tibery musel také ustoupit téměř celý původní most, z něhož se dochovaly pouze tři prostřední oblouky.

Použitá literatura:

BRTNICKÝ, Ladislav. *Topografie starověkého Říma*. Praha 1925.

Castel S. Angelo [online]. 2014. Dostupné z: <<http://www.romasegreta.it/borgo/castel-s-angelo.html>> [cit. 2015-08-19].

MACHAR, Josef Svatopluk. *Řím* [online]. Praha 1908. Dostupné z: <<http://texty.citanka.cz/machar/rimtoc.html>> [cit. 2015-08-19].

Mausoleo di Augusto [online]. 2014. Dostupné z: <<http://www.romasegreta.it/campo-marzio/mausoleo-di-augusto.html>> [cit. 2015-09-03].

PLATNER, Samuel Ball. *A Topographical Dictionary of Ancient Rome* [online]. London 1929. Dostupné z:

<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Gazetteer/Places/Europe/Italy/Lazio/Roma/Rome/_T_exts/PLATOP*/home.html> [cit. 2015-08-19].